

„Gânduri, Cuvinte, Fapte...”: Dialog cu ȘTEFAN ANGI [I]

Mă aflu într-o anticameră a muzicii românești; deceniile de istorie a artei sunetelor umplu cu sunori calde, simboluri culturale și scânteieri inteligente odaia transformată în bibliotecă și mediatecă. Sunete, cărți și tăceri... Privirea dascălului meu Ștefan Angi, este însoțită de un zâmbet larg, iar volumele organizate cu scrupulozitate de-a lungul etajerelor, parcă îmi șoptesc: *tolle lege!* – „ia, citește!” Sunt îndemnată parcă – în spiritul lui Minulescu – să ascult, să citesc și să tac...

Cine este maestrul din fața mea? Ce este? O istorie în ediție de lux. Titlul unei cărți este adesea definiția ei. Însă adevăratul titlu al unui om este omenia. Ce înseamnă omenie? Dicționarele limbii române (de la Șăineanu la DEX 2016) îmi oferă variante ca „politețe, blândețe, amabilitate, respect, înțelegere, onestitate”. Eu aș adăuga modestia. Site-ul *Societății Muzicale* ni-l recomandă pe discipolul lui Márkos Albert, Zoltán Aladár, Jodál Gabor, Max Eisikovits, Jagamas János, Földes László, Lakatos István sau Zsurka Peter, ca „părinte al cursului de estetică muzicală din România”. Iar altele, ca cel al *Monitorului Oficial (lege[5].ro)*, cel al *Centrului de informare Muzicală din România (CIMRO)*, sau cel al *Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România (UCMR)*, împreună cu *Enciclopedia muzicii românești* (vol. 1) realizată de Vicos (Viorela Cosma), Luvar (Luminița Vartolomei) și Cosca (Constantin Catrina) ne informează că alături de doctoratul obținut la Moscova cu titlul *Muzică și afectivitate* (1965), de cărțile *Muzică și estetică* (1975), *Prelegeri de estetică muzicală* (2004), *Fotografii la minut din atelierele compozitorilor clujeni* (2008), *Cornel Țăranu. Mărturisiri mozaicate, studii și eseuri* (2014), autorul a primit prin *Decretul nr. 164/1970* ordinul și medalia „Meritul cultural”, pentru ca în anul 1976 să devină decanul Facultății de Muzică, Compoziție și Muzicologie din Cluj, iar în 1977 să fie distins cu „Premiul Academiei Române”.

Pe dascălul clujean iubit și respectat deopotrivă de colegi și studenți, toate acestea îl determină să ridice din umeri și, dezinvolt, să afirme: „în artă, fiecare își urmează propriul drum; aici nu există provincii; doar provincialisme.”

Ofer publicului prima parte a interviului cu muzicologul și esteticianul clujean Ștefan (sau István) Angi, intitulat „Gânduri, cuvinte, fapte...”. Pentru o

comprehensiune maximă, am sistematizat conținutul dialogului nostru în patru sectoare: (auto)biografic & formativ, pedagogic, interpretativ și muzicologic. Parcurgerea lor fiind amplă, obligă la segmentarea firului discursiv în două părți, notate cu I (autobiografia & formarea și pedagogia) și II (interpretarea și muzicologia).

DOMENIUL (AUTO)BIOGRAFIC ȘI FORMATIV

C.Ș.: *Domnule profesor, ați venit pe lume într-un loc pitoresc, la poalele Munților Brețcului, acum mai bine de opt decenii. Ce amintiri legate de artă aveți cu familia dumneavoastră? Cum s-a concretizat parcursul dumneavoastră inițiatic-muzical?*

Șt.A.: Da, m-am născut în comuna Ojdula din județul Covasna, dar copilăria mi-am petrecut-o mai mult în Târgu Mureș. Tata, care era mare meloman, iar mama – actriță în comuna natală, au dorit ca noi, copiii să studiem muzica. Pe atunci eram doar doi, eu și

regretatul meu frate Ladislau, care mai târziu a devenit pictor. Mai târziu, am avut și o soră care a devenit pianistă și o excepțională corepetitoare la Opera Maghiară din Cluj (a pregătit cele mai importante opere din Verdi, Wagner, Mozart, Bartók etc.). Eu și fratele meu am fost evaluați de către un profesor de la Târgu Mureș, care ne-a propus pentru a studia vioara. Dar după cum este destinul... nu după mult timp a venit războiul. Pe când așteptam o vioară din Viena, comandată special de la maestru, am fost nevoiți să părăsim țara ca emigranți.

După război, ne-am stabilit lângă Ojdula și am continuat studiile muzicale cu un profesor din Târgu Secuiesc. Au urmat studiile la Liceul apoi la Facultatea de Agronomie, dar iubirea mea față de muzică a

continuat, așa că în anul 1953 am devenit student la Conservator, la secția de „Dirijat coral”. Eu pot să reprezint tipul persoanei care are un... „caracter” al continuității fidele: de atunci până în prezent nu am părăsit Conservatorul, excepție făcând doar cei trei ani pe care i-am petrecut la Moscova pentru studiile doctorale. Iubirea mea față de muzică m-a condus înspre estetica muzicală. Legislația care era în vigoare în vremea aceea, mi-a impus să am și pregătire filosofică. Astfel, am fost trimis la Moscova deoarece, atunci, în țară nu se preda ca disciplină „Estetica muzicală”.

C.Ș.: *Cu ce profesori ați studiat, marcându-vă traiectul vocațional în perioada studenției la Conservatorul din Cluj?*

Șt.A.: Dirijat coral și Canto auxiliar am studiat cu regretatul profesor Mircea Breazu, iar Contrapunct cu

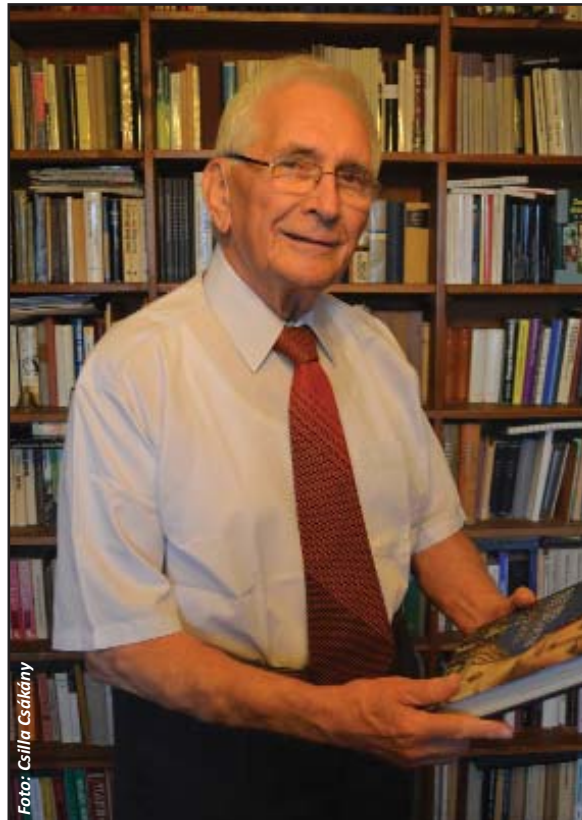

Foto: Csilla Csékényi

Max Eisikovits. La Orchestră am studiat cu maestrul Ciolan, cu Mihály Guttman și cu George Iarosevici. Am studiat teoria și practica Dirijatului coral cu maestrul Lucian Surlașiu și cu Nagy István – pe atunci se studia această disciplină și în limba română și în maghiară. Forme muzicale am făcut cu Jagamas János, iar Estetica mi-a predat-o Földes László.

C.Ș.: L-ați cunoscut și pe maestrul Sigismund Toduță?

Șt.A.: Desigur! Orele acelea sunt de neuitat. Stilul lui eufemistic era întotdeauna extraordinar!... Cum își încuraja el studenții? Cam așa: „Băieți, este excepțional! Abia acum ați interpretat în mod... catastrofal!”

C.Ș.: Dar până să ajungeți la Moscova, cum s-a aprins în dumneavoastră pasiunea pentru estetică?

Șt.A.: La Cluj, în 1958, am rămas ca preparator după absolvirea facultății. Pe atunci „modelul” ascensiunii didactice era următorul: preparator suplinitor, apoi preparator principal; asistent suplinitor, apoi asistent principal; urma stadiul de lector și așa mai departe: scara „ierarhică” era lungă. Eu, ca preparator suplinitor, am ajuns sub coordonarea unui profesor de estetică. Această disciplină a constituit pasiunea mea din trecut. La Agronomie (deoarece făcusem câțiva ani de liceu și de facultate în această ramură a științei) studiasem științele exacte, deci aveam cunoștințe științifice ale naturii. În continuare, în mod firesc am dorit să aprofundez și științele umane. Științele exacte și cele umane, împreună cu pasiunea mea pentru muzică, m-au determinat până la urmă să aleg Estetica. Mihai Chiorean, directorul Conservatorului (în perioada 1953-1962), mi-a spus atunci: „fiule, noi ne-am bucura foarte mult dacă ai preda Estetică, dar trebuie să studiezi Filosofia”. Și așa am plecat la Moscova.

C.Ș.: Ce anume v-a determinat să alegeți Moscova și nu alt oraș? De exemplu, Sigismund Toduță a studiat la Roma.

Șt.A.: În perioada aceea, în plină epocă socialistă erau doar două catedre: la Leipzig și la Moscova. Eu am cerut să plec la Leipzig pentru că doream să mă familiarizez cu limba germană. Dar am fost trimis la Moscova, fapt pe care nu îl regret deloc, deoarece ulterior am aflat că la Leipzig era o școală marxistă get-beget. În plus, la Moscova, am studiat cu un profesor față de care și acum nu pot decât să am gânduri de mulțumire. Era un suedez pe nume Valentin F. Asmus care, printr-un context de circumstanțe a rămas la Moscova. Acolo, la Facultatea de Filozofie de la Universitatea „M.V. Lomonosov” se afla vestita Catedră de Etică și Estetică. Când Asmus m-a întrebat ce domeniu vreau să aprofundez pentru o posibilă lucrare

doctorală, i-am răspuns: „Estetică muzicală”. Știam că e foarte bun pianist; dar asemenea lui W. Heisenberg, era și un bun filosof. Și când m-a întrebat ce vreau mai exact să studiez, i-am răspuns: „muzica și afectivitatea”. Acolo l-am cunoscut pe domnul Alexandru Boboc cu care am rămas prieten până acum.

C.Ș.: Cum se susținea în decada șazizecistă o teză de doctorat la Moscova?

Șt.A.: În perioada anilor 1963-1965, mi-am scris lucrarea de doctorat în limba rusă, având titlul *Muzica și afectivitatea*; originalul ei se află la Moscova. La susținere am avut 400 de ascultători în sală. A fost prezentă toată conducerea facultății alături de coordonatorul meu. Mi-am prezentat în aproximativ 30 de minute teza, bineînțeles în limba rusă. Apoi a urmat o sesiune de întrebări foarte serioase, cu discuții și chestiuni uneori contradictorii, care riscau să dea naștere la controverse.

Am cunoscut chiar un profesor căruia nu i-a fost acordat titlul de doctor din cauza acestor discuții. Eu, de pildă, am fost întrebat ce înseamnă „afectivitate”. Pentru că până atunci în limba rusă nu exista cuvântul acesta. Cu acordul conducătorului meu am conceput termenul de „эффeктивность” (*afectivnost* – „afectivitate”), care pentru prima dată a figurat ca noțiune științifică pe coperta autoreferatului meu tipărit. De atunci este aplicat în multe contexte ale literaturii de

specialitate în limba rusă, și uneori mă mai pomenesc utilizatorii termenului socotind ca sursă primară teza mea de doctorat.

Am fost provocat să răspund ce înseamnă „mijlocit” și „nemijlocit” pentru că teza mea susține că

sentimentul uman poate avea stadii directe, ca emoție și indirecte, ca afectivitate. Acest subiect este axul motor al lucrării mele. Până la urmă comisia a votat în unanimitate pentru a mi se acorda calificativul cel mai înalt posibil.

DOMENIUL PEDAGOGIC

C.Ș.: Plecând de la Conservatorul din Cluj, ce asemănări sau deosebiri ați remarcat între școala muzicală românească și cea rusească?

Șt.A.: A existat și există o școală românească deosebită. Tata era profesor de geografie și de istorie dar iubea foarte mult muzica. Colegul său, profesorul de muzică Nagy István i-a spus că manualul de muzică din care se învăța la acea vreme, era model pentru întreaga Europa.

Maestrul Ciolan remarcabil ctitor de filarmonici, a asistat și la fondarea Filarmonicii de la Dresda. Cum să nu înveți de la un asemenea profesor? Deci am avut o școală muzicală foarte bună! Însă eu personal, am realizat câteva plusuri documentare valorice în Moscova.

În primul rând, menționez că frecventam sistematic sala Ceaikovski, unde într-o seară l-am ascultat pe Ruggiero Ricci cântând la vioară, în următoarea l-am ascultat pe Richter... ei, de aceste experiențe personalizate am avut parte, alături de conversațiile pe care le-am purtat cu profesorii și colegii mei.

Apoi, merită precizat faptul că prin intermediul lui Asmus, am asistat la cursul său de „Estetica lui Platon”. Ce motivație aveam?... Pentru că traducea anumite sintagme, locuțiuni, metafore, chiar în șapte limbi, printre care engleză, franceză, germană, rusă... A fost o plăcere extraordinară să particip la un asemenea curs.

De asemenea, am participat la un alt curs susținut de el intitulat: „Intuiția matematică și filosofia”. Pe atunci era la modă bergsonismul și intuiția ca fenomen estetic.

Apoi, cu Asmus, acasă la el, am studiat aproape din toate cărțile lui Kant. A fost un kantian de talie europeană (nu degeaba studenții mei au fost și sunt inițiați în clasică estetică a muzicii prin Kant). Deci, tot ce am asimilat la Moscova, abia am așteptat să aplic în activitatea didactică de la Cluj. După cum totul se leagă însă de concepția omului, de modul în care își concepe tezele, teoriile sale, am încercat și eu să imprim amprente proprii în expunerea documentelor și informațiilor dobândite în prealabil. Căci este foarte important cum îți gândești la modul propriu materialul încă de la început. Astfel a apărut sistemul de axă grotesc – transcendent al categoriilor estetice muzicale, precum și modelul stratificat structural-istoric al analizei creației muzicale.

Apropo de gândire, îmi place foarte mult următoarea *anaphora* – provenită de la un autor necunoscut:

„Ai grijă de gândurile tale pentru că vor deveni cuvinte./ Ai grijă de cuvintele tale pentru că vor deveni fapte./ Ai grijă de faptele tale pentru că vor deveni obiceiuri. / Ai grijă de obiceiurile tale pentru că îți vor dăltui caracterul. / Ai grijă de caracterul tău pentru că îți va pregăti destinul.”

C.Ș.: Mulțumesc mult! M-a cucerit acest adagium și m-a convins că elementele utilizate în el vor constitui pilonii titlului nostru: „gânduri... cuvinte... fapte...” Însă, domnule profesor, ce obiective v-ați propus să realizați la Conservatorul din Cluj după ce v-ați întors de la Moscova?

Șt.A.: În primul rând mi-am propus să scriu cursul de Estetică muzicală. Prima preocupare a fost pentru categoriile estetice. Toată istoria esteticii vorbește despre frumos, tragic, comic, sublim. Dar nu prea găsești un tratat care cuprinde un sistem categorial al esteticului muzical. Ar putea fi găsite informații, printre alți autori, de exemplu, la Hegel și Kant. Dar de pildă, Kant tratează foarte mult categoria frumosului. Hegel este cel care abordează toate categoriile. Eu am elaborat un sistem al categoriilor estetice – acesta este de fapt conținutul primului volum al cursului meu. Am început cu conceptul de imagine, și apoi am trecut la prezentarea perechilor de categorii: frumos – urât, sublim – josnic etc.

Următorul obiectiv a fost să-mi realizez un plan al activității mele științifice, ale cărui rezultate se reflectă în articolele publicate în volumele *Lucrări de muzicologie* („Un sistem de analiză estetică în muzică”, 1971; „Față în față cu unele anticategorii estetice”, 1979; „Structurarea și oglindirea contradicțiilor în artă”, 1986 etc.).

Astfel am tratat subiecte interdisciplinare; îmi aduc aminte că am prezentat o comuniune a categoriei de sublim la Brâncuși, la Tiberiu Olah și Ion Barbu în arta și cultura contemporană românească. A fost o primă prezentare audio-video de acest tip în Cluj, deoarece la acea vreme încă nu existau aparate. Am fotografiat diapozitive cu

diferite reproduceri de Brâncuși, am înregistrat pe bandă de magnetofon *Coloana infinită* a lui Tiberiu Olah și studenții noștri au recitat din Ion Barbu.

De pildă apărea motivul „ou”: a fost citit *Oul dogmatic* al lui Ion Barbu. Dacă a apărut „coloana infinită”, a fost ales ca exemplu sonor *Coloana infinită* a lui Tiberiu Olah ș.a.

Totul a fost montat audio-vizual, a apărut ultima imagine: o poartă mică, țărănească. E foarte interesant faptul că numai la olteni și la secui există aceste edificii țărănești. Și stă Brâncuși, trage din pipă la poartă și apare metronomul tic-tac, tic-tac reprezentând eternitatea. Am prezentat această montare, împreună cu studenții, la facultatea de Filologie, la Medicină, la Agronomie. Așa era atunci... aceasta făcea parte din activitatea noastră științifică.

(Va urma)

**Interviu de
Cristina ȘUTEU**